

Críteris per un bon pati

Naturalitzat, coeducatiu i comunitari

→ Presentació

Gener 2021

#PladelJoc | #CiutatJugable

institut
infància i
adolescència

Informe realitzat per:

Institut Infància i Adolescència de Barcelona – Institut d'Estudis regionals i Metropolitans de Barcelona (IIAB-IERMB)

Per encàrrec de:

Ajuntament de Barcelona, en el marc del projecte:

Amb la col·laboració de:

Consell Educatiu Municipal de Barcelona

Consorci d'Educació de Barcelona

Associació de Mestres Rosa Sensat

Equip:

Laia Pineda (direcció IIAB)

Emma Cortés (coordinació del projecte i direcció i elaboració de continguts)

Laia Curcoll (edició i comunicació)

Elena Hernández (investigadora- recerca bibliogràfica)

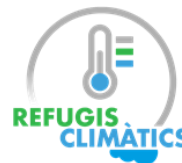

Transformem els patis és un dels projectes tractor inclosos dins del

[Pla del joc a l'espai públic de Barcelona amb horitzó 2030](#)

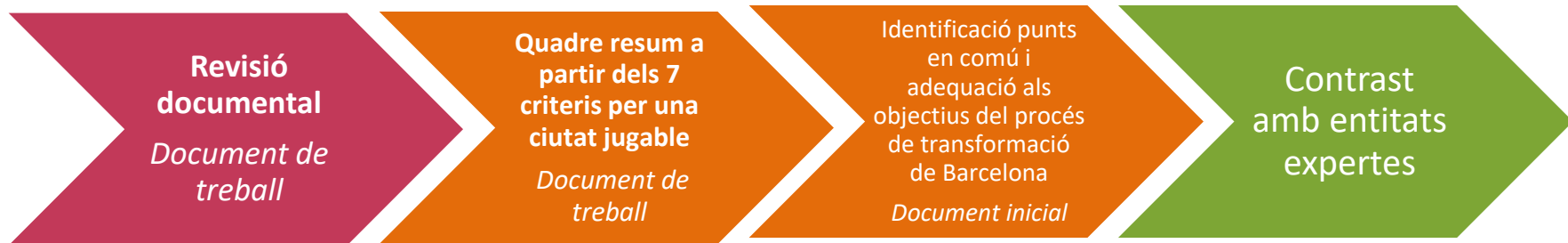
i un projecte en el marc del projecte [Refugis Climàtics a les escoles](#) del [Pla Clima](#)

- 1 Elaboració dels 6 criteris: un procés de generació de coneixement
- 2 Criteris per un bon pati: naturalitzat, coeducatiu i comunitari
- 3 Revisió bibliogràfica i fonts documentals

Elaboració dels criteris

Els 6 criteris per a un bon pati: naturalitzat, coeducatiu i comunitari s'han elaborat a través d'un **procés de generació de coneixement**:

Prospecció internacional

Institut Infància i Adolescència

Sessions de treball comissió tècnica transversal

Tècnics i responsables de l'Ajuntament de Barcelona
Consorti d'Educació de Barcelona
Institut Infància i Adolescència

Debat i validació

Persones i entitats expertes en educació, joc, esport, salut, arquitectura, feminisme, acció comunitària, accessibilitat..

6 criteris per a un bon pati naturalitzat, coeducatiu i comunitari

Algunes consideracions prèvies...

Escola Baró de Viver (imatge de la web de Betevé)

El Pati és....

Espai vital i de joc lliure

Espai educatiu i un entorn privilegiat per a l'aprenentatge a l'aire lliure

Espai de promoció de la salut i el benestar

Espai de socialització pel desenvolupament afectiu i social dels infants

Una infraestructura social: espai també per la ciutat i pels pels vincles comunitaris

Algunes consideracions prèvies...

Un bon pati és la combinació d'una infraestructura de qualitat i un bon projecte d'usos i dinàmiques.

Escola Refugi climàtic (Imatge web del Consorci d'Educació de Barcelona)

6 criteris per a un bon pati

naturalitzat, coeducatiu i comunitari

1 ESPAI VALUÓS D'APRENENTATGE, COEDUCACIÓ
I CONVIVÈNCIA DINS DE L'ESCOLA

2 DIVERSITAT D'AMBIENTS
I ACTIVITATS LÚDIQUES I CREATIVES

3 GARANTEIX EL CONTACTE AMB LA NATURA:
VERD, TERRA I AIGUA

4 CONFORTABLE I CONNECTAT AMB
L'ENTORN

5 (RE)DISTRIBUCIÓ EQUILIBRADA
DELS ESPAIS

6 USOS DIVERSOS PER A LA
COMUNITAT I EL VEÏNAT

1 ESPAI VALUÓS D'APRENENTATGE, COEDUCACIÓ i CONVIVÈNCIA DINS DE L'ESCOLA

- Equitat de gènere en el joc, trencant rols i afavorint dinàmiques igualitàries
- Gestió positiva de conflictes
- Inclusió de tots els infants en el joc compartit
- Corresponsabilitat i protagonisme dels infants en les decisions, la cura i el manteniment

Escola La Maquinista (imatge de la web Voltes cooperativa)

Ajuntament de
Barcelona

institut
infància i
adolescència

1 ESPAI VALUÓS D'APRENENTATGE, COEDUCACIÓ I CONVIVÈNCIA DINS DE L'ESCOLA

Hi ha d'haver **un projecte específic d'usos i dinàmiques del pati que reconegui el valor del joc en l'educació i l'aprenentatge a l'aire lliure**, alineat amb el projecte educatiu del centre i amb els altres projectes de barri que es desenvolupen al pati fora de l'horari escolar

- **Recull la necessitat de descans i activitat física**, que **promou la coeducació, la inclusió, les relacions positives, el màxim desenvolupament dels infants sobretot en aspectes motrius i relacionals**, que reconeix la contribució del joc per al desenvolupament de competències imprescindibles com l'empatia, el respecte, la cura, la inclusió de la diversitat, l'actitud de col·laboració i ajuda, la superació de reptes i també molts altres aprenentatges.
- **Fomenta l'equitat en el joc per a tots els infants** per a trencar rols de gènere. **Estimula les relacions diverses entre infants** de diferents capacitats, gèneres, edats i orígens, fomentant l'ajuda mútua. Vetlla per a la inclusió de tots els nens i nenes en el joc compartit i la no segregació.
- **Recull una normativa i acords d'usos** per a fomentar la bona convivència i el treball en valors, la resolució positiva de conflictes. Elaborada amb els infants i consensuada amb tota la comunitat educativa.

1 ESPAI VALUÓS D'APRENENTATGE, COEDUCACIÓ I CONVIVÈNCIA DINS DE L'ESCOLA

- Proposa accions que busquen **la coresponsabilitat i protagonisme dels infants** en la presa de decisions que afecten els usos i dinàmiques del pati així com cura de l'espai i el manteniment.
- Identifica estratègies per **ampliar el coneixement dels infants en diversitat de jocs**, potenciant trencar els estereotips de gènere i afavorir el desenvolupament d'aprenentatges socials, cognitius, afectius i motrius. També per a les famílies i tots els professionals. Promovent els jocs cooperatius o el joc competitiu “saludable” (que estimuli el repte però no el guanyar per guanyar)
- **Determina un rol dels equips professionals** (mestres, educadors/es, monitors/es...) **de gestió activa del pati amb l'acompanyament i estímulo del joc, que no de dirigir-lo**, des d'una perspectiva de gènere i aprofitant els conflictes generats al pati com una oportunitat de treball relacional a l'aula o a altres espais.
- **Incorpora indicadors d'avaluació** que recullen tota la complexitat i diversitat d'elements a analitzar, a fi de poder fer una mirada interseccional en l'anàlisi posterior i pautes d'observació usos, funcionament, aprenentatges, etc.
- **Proposa un pla de formació adequat als diferents perfils professionals** implicats en el projecte de pati, tant els que desenvolupen funció docent i educativa com el personal de manteniment. Però també orientat a les famílies.

Escola La flor de Maig (pròpies) i Escola Drassanes (web Ajuntament de Barcelona)

2 DIVERSITAT D'AMBIENTS i ACTIVITATS LÚDIQUES I CREATIVES

• Ambients per al joc actiu, semiactiu i tranquil

ballar amagar-se explorar córrer
saltar balancejar-se xerrar rodar
experimentar expressar-se enfil·lar-se

• Espais i materials atractius, estimulants i amb reptes
per a totes les edats i capacitats

• Estímul del joc autònom i divers sense dirigir-lo

2 DIVERSITAT D'AMBIENTS i ACTIVITATS LÚDIQUES I CREATIVES

El pati ha d'oferir diversitat d'activitats lúdiques creatives i amb reptes que estimulin el joc lliure i autònom i l'experimentació, per donar resposta als interessos i capacitats de tots els infants.

Buscant un desenvolupament ple i lliure per a la diversitat de nens i nenes.

- Cal garantir que hi hagi propostes de **joc actiu, semiactiu i tranquil**. Equilibrant els diferents espais d'activitat en quantitat i qualitat.
- **L'espai, els elements fixos o mòbils o les dinàmiques que s'hi proposin han de permetre el màxim d'activitats lúdiques diferents** recollides en els [7 criteris de ciutat jugable](#) per a jugar individualment o en grup (córrer, enfilet-se, fer equilibris, habilitats motrius de coordinació -malabars, pilotes, punteria, etc-, jocs de rol, expressar-se, experimentar, relaxar-se, amagar-se, explorar, rodar, etc). L'espai s'ha de dissenyar pensant també en incorporar elements de joc multisensorials òptims per als infants amb discapacitat intel·lectual o sensorial.
- Cal combinar la necessitat de pista esportiva amb la creació d'espais variats per altres tipus de jocs.

2 DIVERSITAT D'AMBIENTS i ACTIVITATS LÚDIQUES I CREATIVES

- **Els espais i els materials són atractius i estimulants** perquè proposen reptes per a totes les edats i capacitats i perquè són canviants.
- **El risc i la seguretat han de trobar l'equilibri adequat perquè una no vagi en detriment de l'altre.** Hi ha d'haver elements per enfilar-se i fer equilibris adequats a cada edat i als diferents nivell habilitat. L'objectiu és no coartar el màxim desenvolupament de l'infant respecte a l'autonomia, el control del propi cos, la gestió del repte, la gestió de la frustració, però amb les condicions de seguretat necessàries per evitar perills (que no riscos inassumibles).
- Pensat per estimular el **joc autònom i divers** sense dirigir-lo.

3 GARANTEIX EL CONTACTE AMB LA NATURA: VERD, TERRA i AIGUA

- Naturalitzar, reverdir i enjardinar com a refugi climàtic exterior plantant arbres
- Superfícies on conviuen terra permeable i tou, sorra i paviment
- Aigua per beure i també per jugar, experimentar i refrescar-se
- Elements de joc amb materials naturals

Ajuntament de
Barcelona

*Escola Refugi Climàtic (Imatge de
la web del Consorci d'Educació de
Barcelona)*

3 GARANTEIX EL CONTACTE AMB LA NATURA: VERD, TERRA I AIGUA

Naturalitzar, reverdir i enjardinar com a refugi climàtic exterior

- **Hi ha d'haver presència de natura i elements naturals amb arbres, arbustos i plantes que garanteixin un mínim de percentatge de cobertura verda a cada escola**, que afavoreixin la biodiversitat, visibilitzin els processos naturals i generin varietat de textures, olors, colors i canvis, que despertin els diferents sentits dels infants i estimulin la curiositat. Aportant sensació de confort ambiental.
- **La instal·lació de vegetació ha d'anar en concordança amb les possibilitats de cura i manteniment** per tal de fer sostenible el projecte i garantir-ne la viabilitat. Amb una vegetació específica respecte a les condicions del pati que estigui correctament integrada, sense generar noves barreres o obstacles (escocells ben protegits, branques correctament podades, zones de pas amb amplades mínimes lliures d'obstacles respectades).
- Es pot incorporar el concepte de verd temporal que s'instal·la cada any, sobretot si es planta en jardineres o contenidors. En aquest cas, és preferible tractar la vegetació com efímera o de temporada, sobretot en els terrats.

3 GARANTEIX EL CONTACTE AMB LA NATURA: VERD, TERRA I AIGUA

- Els horts són una proposta molt valuosa tant per ampliar el verd del pati com a recurs per a aprenentatges curriculars.
- Cal prioritzar més espai per la sorra i els **terres tous i permeables** que pel ciment.
- Cal garantir **espais d'aigua**, per **beure** i també per **jugar i experimentar**.
- **Les estructures de joc fixe han d'estar fetes preferiblement amb elements naturals**, així com els materials diversos que posem a disposició dels infants per jugar. I preveure la instal·lació de troncs i restes de fusta, roquissars, hotels d'insectes, etc., que augmenten el contacte amb la natura.

4 CONFORTABLE I CONNECTAT AMB L'ENTORN

- Amb ombra a l'estiu i espais assolellats a l'hivern
- Amb fonts, bancs, papereres i magatzem de material de joc
- Fàcil accés i connectat amb l'entorn i amb les aules

Ajuntament de
Barcelona

Escola La Flor de Maig (pròpies) i Escola
Refugi Climàtic (web Consorci d'Educació
de Barcelona)

4 CONFORTABLE I CONNECTAT AMB L'ENTORN

Ha d'estar dissenyat pensant en la confortabilitat i la funcionalitat, garantint la màxima accessibilitat a dins i amb l'entorn.

- Confortabilitat per a millorar el benestar:
 - Millorant el **confort tèrmic** amb un mínim de cobertura per a fer **ombra**, però també amb un espai **assolellat** i si és viable un porxo o similar per la protecció de la pluja.
 - Font d'aigua per beure.**
 - Bancs o similar** multi ús per seure i enfilarse, trobar-se i compartir estones.
- Elements funcionals:
 - Espai d'**emmagatzematge** de material de pati.
 - Papereres accessibles.**
 - Possibilitat de crear **zones del pati que es puguin obrir o tancar segons necessitats d'usos.**
 - Estacionament de bicicletes i patinets** dins de l'escola.

4 CONFORTABLE I CONNECTAT AMB L'ENTORN

- Accessibles i permeables amb l'entorn: connexió dins i fora de l'escola:
Amb entrades i sortides que facilitin la **connexió dins i fora de l'escola** i la permeabilitat amb l'entorn.
Sempre que sigui possible facilitar **la connexió entre el pati i els espais interiors de les aules**, evitant esglaons o barreres, incorporant senyalística (tacto-visual, podotàctil i amb contrastos cromàtics).
Respectar l'espai necessari pel pas dels vehicles d'emergència i manteniment.
Que hi hagi accés a **llums i lavabos sense necessitat d'entrar a l'interior de l'edifici**.
- Cal un pla de gestió i manteniment específic i adequat a la realitat de cada centre, que prevegui una gestió col·laborativa entre tots els agents implicats.

5 (RE)DISTRIBUCIÓ EQUILIBRADA DELS ESPAIS

- Tots els jocs i activitats tenen espais de qualitat i amb perspectiva de gènere
- Accessibilitat per a tots els infants pensant en la diversitat funcional
- Combinació d'estructures fixes i material lúdic mòbil

*Escola Barkeno (Imatge de la web del
Consorci d'Educació de Barcelona)*

Ajuntament de
Barcelona

institut
Infància i
adolescència

5 (RE)DISTRIBUCIÓ EQUILIBRADA DELS ESPAIS

Tots els espais, han d'estar cuidats i amb la infraestructura necessària per a desenvolupar les diverses propostes de joc, distribuïts equitativament i eficientment i amb criteris d'accessibilitat.

- **La jerarquia entre els espais ha de ser equilibrada (ubicació en l'espai i mida)** valorant quin tipus d'activitat ocupa els espais centrals i perquè, i quines han de ser les seves dimensions.
- **S'han d'organitzar les zones segons els nivells d'intensitat de cada activitat (més o menys moviment)** i s'ha de garantir la seva compatibilitat per evitar les interferències entre els tipus de joc. És aconsellable alguna delimitació, sense divisions fixes ni contínues per poder fer la transició d'una zona a l'altre.
- **Que hi hagi espai obert, ampli i versàtil, sense obstacles i que no s'associï a un joc concret**, que permeti el joc en grup i el moviment expansiu de diferents nivells d'intensitat. I també racons més íntims, però no en espais residuals, i racons més oberts.
- **Cal garantir l'accessibilitat comunicativa en les transicions entre espais** mitjançant senyalística inclusiva (amb pictogrames, contrastos de colors adequats, Braille, grans caràcters...) i fàcilment comprensible per a tots els nens i nenes, independentment de les seves capacitats cognitives o sensorials.

5 (RE)DISTRIBUCIÓ EQUILIBRADA DELS ESPAIS

- **És necessària la diversitat de formes, geometries, textures i colors així com aprofitar l'orografia del propi espai.** Es poden aprofitar els desnivells del mateix terreny, o crear-ne expressament, per no fer patis llisos sense cap repte en la mobilitat.
- **Les superfícies verticals també es poden utilitzar per a crear oportunitats de joc.** Formen part del pati les mitgeres, les façanes, les tanques i tots aquelles elements de contacte entre l'espai edificat i el que no, dins i fora de l'escola.
- **Cal combinar estructures fixes i material lúdic mòbil o de peces soltes** que els infants puguin manipular, construir, traslladar, etc. Garantint que hi hagi suficients elements de joc accessibles, amb formes neutres i el màxim de versàtils possibles, que suggereixin múltiples possibilitats d'usos i no es limitin a un únic tipus de joc.

6 USOS DIVERSOS PER A LA COMUNITAT I EL VEÏNAT

- Versàtil per a moltes activitats: educació física,
aula a l'aire lliure, esport extraescolar,
festes...
- Patis oberts de tardes i caps de setmana al barri
educador

Ajuntament de
Barcelona

*Escola 30 passos (imatges de la web Voltes
cooperativa) i escola del Programa Patis
Oberts al Barri (web Ajuntament BCN)*

6 USOS DIVERSOS PER A LA COMUNITAT I EL VEÏNAT

S'han de preveure usos diversos en horari lectiu i no lectiu per a tota la comunitat educativa i per a la resta d'infants, famílies i persones adultes del barri amb intencionalitat comunitària

- Espai pel joc, l'esbarjo i el descans, espai per a les activitats curriculars, per a activitats festives i col·lectives, per a les activitats de lleure i esportives dirigides fora de l'horari escolar o com a espai per a activitats lúdiques i de lleure obertes al barri. **Al pati no es poden donar usos excloents o privatis i que quedi tancat en exclusiva pels infants del centre.**
- **L'obertura no només ha de ser funcional (cessió d'espai) sinó que s'han de treballar les relacions i connexió entre els diferents projectes.** Els equips professionals i projectes que es desenvolupen al pati tenen mirades i objectius compartits i treballen fomentant els vincles i les relacions positives de tothom que participa. Es planteja un treball comunitari i s'estableixen les bases de la cogestió i manteniment de l'espai.
- **Cal prioritzar l'ús de l'espai per fomentar el joc lliure, enfront d'altres usos:** Les necessitats infraestructurals pels altres usos del pati, com les competicions esportives, festes, activitats extraescolars, aula a l'aire lliure, etc. que són molt importants i han de ser possibles, no poden comprometre l'ús de l'espai per a fomentar el joc autònom i divers dels nens i nenes.

Revisió bibliogràfica i fonts documentals

Fonts documentals consultades per a l'elaboració del document esborrany de criteris per un bon pati a la ciutat de Barcelona (II):

- Ajuntament de Barcelona (2019). [Pla del joc a l'espai públic amb horitzó 2030.](#)
- Ajuntament de Barcelona (2020). [Refugis climàtics a les escoles.](#)
- Ajuntament de Barcelona. [Xarxa d'Escoles + Sostenibles. Repensar i cocrear els patis](#)
- Anji play: [The Principles of Anji Play](#)
- Col·lectiu Punt 6 i Coeducació (2020) [Patis Coeducatius. Guia per a la transformació feminista dels espais educatius](#) - Pez Arquitectos (2017) [MICOS: Guía de diseño de entornos escolares.](#) Madrid Salud, Ayuntamiento de Madrid.
- Dejtiar, F (2020) Patio Vivo: ["Resignificar los patios escolares y convertirlos en paisajes de aprendizaje"](#). Fundación Patio Vivo. Chile
- "Grün macht Schule" – El verd fa escola. Berlín. [Criteris de qualitat de l'escola de primària.](#) [Criteris de qualitat de l'escola d'educació infantil](#) [Exemples de transformació de l'escola infantil.](#) ["Grün macht Schule" Guía de transformació \(En Alemany\) Berlín 2019.](#)

Fonts documentals consultades per a l'elaboració del document esborrany de criteris per un bon pati a la ciutat de Barcelona (II):

- IPA Espanya, Marin, I i varis (2010) [El Pati com a espai d'oportunitats educatives](#). Fundació Jaume Bofill.
- Learning Through Landscapes. [The Good School Playground Guide.Uk](#)
- Learning Through Landscapes [Loose Parts Play Toolkit for Schools UK](#)
- Mariana Morales (2017). [El pati escolar: un espai en transformació](#) El Nou Safareig
- Navarrete A. et al. (2019). ["El Sitio de Mi Recreo": Improvistos, Madrid](#)
- Nuno Almeida, (2017) [Els espais interiors i exteriors de l'escola](#) El Nou Safareig
- Patios y parques dinámicos: [Programa y herramienta de inclusión social para personas con TEA](#)
- Saldaña D., Goula M, Cardona T, Amat G. Equal Saree.(2019) [El pati de l'escola en igualtat. Guia de diagnosi i d'intervenció amb perspectiva de gènere](#) Pol·len Edicions
- Saldaña D. (2018): ["Reorganizar el patio de la escuela, un proceso colectivo para la transformación social"](#): Hábitat y Sociedad (issn 2173-125X), n.o 11, noviembre de 2018, pp. 185-199.
- Sasot S. Belvis E. (2017) [Guia Hack the school](#). Com dissenyar espais educatius per aprendre i conviure? GUIA PRÀCTICA Fundació Bofill

Annex

- Membres de la comissió transversal municipal
- Entitats i persones expertes per al contrast dels criteris

Membres de la comissió transversal municipal

Convoca: Maria Truñó, Comissionada d'Educació de l'Ajuntament de Barcelona

- Marta Carranza, Responsable Consell Educatiu de Ciutat.
- Gabino Carvallo, Direcció d'Espais Verds
- Emma Cortés, Institut Infància i Adolescència de Barcelona, coordinadora del desplegament del Pla del joc.
- Estel Crusellas i Blai Martí. Direcció de Serveis de Gènere i Polítiques Educatives
- Eulalia Dordal, Institut Barcelona Esports
- Eulàlia Esclapés, Direcció d'Educació i Territori del Consorci d'Educació
- Núria Gallifa, Tècnica d'Educació del districte de l'Eixample
- Laia Garcia, Tècnica del Consell Educatiu de Ciutat
- Amor Gonzalez, Tècnica d'Educació del districte de Sants-Montjuic
- Pilar Leonart, Cap del Departament de Barris Educadors
- Laura Melchor, Direcció d'equipaments educatius del CEB.
- Alba Mestres, Institut Municipal de Persones amb Discapacitat
- Oscar Rebollo i Bet Bàrbara, Direcció d'Acció Comunitària
- Montse Rivero, Adjunta a Gerència de Medi Ambient i Serveis Urbans
- Marta Vilar, Xarxa d'Escoles Més Sostenibles

Entitats i persones expertes per al contrast dels criteris

- **Associació de Mestres Rosa Sensat.** Grup de treball Com està el Pati. Anna Serra
- **Associació Joc Viu-** Tate Bonany
- **Coeducació i Col·lectiu punt 6-** Alba González Castellví
- **CREAF** (Patis Verds)- Corina Basnou
- **El Globus Vermell-** Mamen Artero
- **El nou Safareig-** Carme Cols i Pitu Fernandez
- **Grup d'Investigació Social i Educativa de l'Activitat Física i de l'Esport (GISEAFE)-** Anna Vilanova
- **Habitando Patios** -Mariana Morales
- **IsGlobal-** Carolyn Daher
- **Marinva i Equal Saree.** Imma Marín
- **Direcció d'Estratègia i Cultura de Sostenibilitat, Ecologia Urbana-**Jaume Barnada

institut
infància i
adolescència

2013-2014

institutinfancia.cat
@InstInfancia

